

Prof. Dr. Murat ERDAL
İstanbul Üniversitesi Tedarik Zinciri
Yönetimi Anabilim Dalı Başkanı
merdal@istanbul.edu.tr

TEDARİKÇİNİN ALACAK İDDİASI VE ALICININ "NİTELİKLİ DOLANDIRICILIK" SAVUNMASI:
BİR DAVA İNCELEMESİ - III

Yazı dizimizin odağında, satınalma operasyonlarının yargıya yansıdığı riskli konular var: **suistimal, hile, yolsuzluk, çıkar çatışması, gizlilik, ihbar ve nitelikli dolandırıcılık iddiaları...** Şirketler çoğu zaman güçlü yanlarıyla değil; iç kontrol, süreç tasarımı ve kurumsal yönetişimdeki boşlukların yarattığı risklerle **sınav veriyor**. Bu nedenle farklı nitelikteki dava dosyalarını satınalma ve tedarik zinciri **perspektifiyle** inceliyorum.

Üçüncü yazımızda, iki şirket arasında yaşanan ihtilaf çok sayıda konuyu gündeme taşıyor. Sizler için hayli öğretici olduğunu düşünüyorum. Çıkarılacak çok ders olduğunu göreceğiz.

Kurumsal pazarın olmazsa olmazı "güven" iş yapmanın anahtarı. Bu yazımızın pratiğinde yargıya taşınan taraflar arasındaki "güven erozyonu" bulunmaktadır.

Tedarikçi ve müşterisi yani alıcı arasındaki iş ilişkisinin temel yapıtaşı olan "güven" bir anda yerle bir oluyor. Tüm sektörde konuşulacak bir iddialar zinciri başlıyor.

Yıllarca aynı sektörde birlikte mesafe alan iki şirketin nasıl olup da birbirlerini derinden sarsıcı iddialarla ortaya çıkması hayli şaşırtıcı.

Önceki iki dava incelememizde, meselenin merkezinde tüzel kişilik (şirket) ile birey (çalışan/ yönetici) arasındaki ilişkiyi incelemiştik. Şirketler çoğu zaman suistimal, ihbar, gizlilik ve disiplin başlıklarını; kurumsallaşma boşlukları, iç kontrol ve çalışan davranışları üzerinden değerlendirmektedir. Mahkemeler de süreç boşluklarının şirket kurallarıyla (prosedür, belge/delil) ne kadar uyumlu yürüdüğüne araştırmakta ve kanıt istemektedir.

Bu üçüncü yazıda ise merceği bir adım dışarı taşıyoruz: bu kez karşı karşıya gelen iki tüzel kişilik yani iki şirket. Bir tarafta tedarikçi; diğer tarafta ise müşterisi yani sektörün önde gelen bir alıcı firması var.

Dergimizde yıllardır vurguladığımız gibi tedarikçi (taşeron)–müşteri (alıcı) ilişkisi, sadece ürün ve hizmet akışından ibaret değildir; bir güven sözleşmesi gibi çalışır. Taraflar arasındaki ilişki son derece dinamiktir. Alıcı ve tedarikçi ekosistemini bir bütün olarak görmek gerekir.

Tedarikçi / taşeronların sektördeki devamlılığı alıcıların yüksek kalite, miktar (ölçek), teslimat ve maliyet beklentilerine uygun cevap verebilme yeteneklerine bağlıdır. Tedarikçilerin müşterilerinden beklentisi ise ödemelerin zamanında yapılmasıdır. Kısaca tahsilat güvenilirliğidir. Nakit akışı, istihdam, hammadde, fason/taşeron zinciri ve operasyonel sürdürülebilirlik vb. her şey bunun üzerine kurulur. Hemen her zaman alıcının tedarikçisinden beklentileri tartışılır fakat alıcının yükümlülükleri üzerinde pek durulmaz.

Aşağıda yer alan uyuşmazlıkta tedarikçi, alıcı şirkete karşı alacak iddiasını ileri sürerken; alıcı şirket ise ödeme yükümlülüğünü **"nitelikli dolandırıcılık"** iddiası üzerinden tartışmaya açmaktadır. Bu dosyayı özellikle önemli buluyorum; çünkü tartışmayı yalnızca "tedarikçi–alıcı anlaşmazlığı" düzeyinde bırakmıyor. Alıcının **teslim alma, kayıt/defter, mutabakat, iç denetim ve kanıt yönetimi gibi** yükümlülüklerini de görünür kılıyor. İki tarafın iddialarını, stratejik hedeflerini ve bu olaydan çıkarılması gereken kurumsal dersleri her zamanki yaklaşımımla adım adım değerlendireceğim.

Bu incelemeye geçmeden önce, şirketiniz için kısa ve interaktif bir atölye formatı da öneriyorum:

Yönetim Kademesi ile Yüz Yüze Vaka İncelemesi: Riskler, Kontroller ve Aksiyon Planı

Bu dosya, uçtan uca kritik bir yönetim karar zincirini ve kontrol kırılmalarını içeriyor.

Yönetim kademesinde aynı anda; izlenecek yol haritası, uyuşmazlık çözümlemesi ve müzakereler, eldeki belge ve kanıtların sağlamlığı, hukuki danışmanlık çerçevesi ve dava stratejisinin nasıl kurgulanacağı gündeme geliyor. Bunlar üzerinden "hızlıca geçilecek" başlıklar değil. Her biri; zaman, hukuki maliyetler, olası tazminatlar, itibar ve iç kontrol tasarımı üzerinde doğrudan etkisi olan, ciddi bir biçimde ele alınması gereken karar alanları.

Şirket yöneticileriyle yürüttüğümüz eğitim ve danışmanlık çalışmalarında; olayın kronolojisini netleştiriyor, tarafların iddia ve taleplerini kanıt mantığı ve ticari gerçeklik çerçevesinde çok yönlü değerlendiriyoruz. Böylelikle farklı eksenlerde gelişen somut olayların işletmeye etkilerini görünür kılıyor; her bir bulguyu **risk–kontrol–aksiyon** üçlüsüne çevirerek kurumunuza uyarlanabilir bir **gelişim ve iyileştirme seti** ortaya çıkarıyoruz.

PRATİK ÇALIŞMA:

Örnek Olay İncelemesi:

Kısaca, tedarikçi, alıcı şirkete kestiği ve ticari kayıtlara da yansıyan faturaların bedelinin ödenmediğini ileri sürmektedir. Alıcı şirket ise tedarikçi ve bazı çalışanların iş birliğiyle **nitelikli dolandırıcılık** yapıldığını savunmaktadır.

DAVA KONUSU: Tedarikçinin Alacak Talebi ve Alıcının "Nitelikli Dolandırıcılık" Savunması

Not: *"Kişisel verilerden arındırılmıştır".*

DAVACI İDDİA ve TALEBİ:

ABC Makine San. Tic. Ltd. Şti (Tedarikçi Firma)
Dava; Feshin geçersizliği ile işe iade ve buna bağlı mali haklara ilişkindir.

Davacı (Satınalma Personeli) dava dilekçesinde özetle;

- Davalı (Müşterisi – Alıcı Firma) XYZ A.Ş. ile arasında yaklaşık 20 yıldan beri süregelen **tedarikçiliği doğrultusunda ticari ilişkileri bulunduğunu,**
- bu süreden beri ..... **İşleri Sözleşmesi** kapsamında (Sözleşme olarak anılacaktır) bu sözleşmenin eki niteliğinde olan ..... **Teslim Birim Fiyat Protokolü** imzalandığını,
- Bahsi geçen konularda davalı ile en son 01.02.2017 tarihinde sözleşme yapılmış olup, bu sözleşmenin eki niteliğindeki fiyat ek protokolü ise 2021 yılı Şubat ayında güncel fiyatlara göre tekrardan düzenlenerek imza altına alındığını,
- Bu sözleşme ve protokol kapsamında davalıya **ürün ve hizmet tedarikinde** bulunmuş olup, neticesinde fatura keşide ederek davalıya teslim ettiğini,
- Bu sözleşmeli işlerle birlikte ayrıca davalı şirketin kendisine ait ..... sistemi *(e-satınalma sistemi)* üzerinden satın alma birimi tarafından; katılımcılarını kendisinin belirlediği, hiç bir ihale katılımcısının birbirinden haberdar olmadığı, katılımcıların birbirlerinin verdiği teklif miktarını görmediği ancak teklif sıralamasını gördüğü, her ihale için katılım ve ihale şartlarını tek taraflı değiştirebildiği, gerek ihale süresini gerek arttırılacak pey miktarını kendisinin belirlediği hususları ile birlikte bir çok kuralı kendisinin tesis ettiği dijital ihale düzenlemekte ve buradan ihale katılımcılardan ihale usulü fiyat teklifi aldığını,
- Alıcı firma (davalı) tarafından dijital ortamda yapılan ihale akabinde veya sözleşmeli olarak tedarik edilmesi gereken ürünler; satın alma birimi tarafından ihaleli iş ise ihaleyi kazanan katılımcıya, sözleşmeli iş ise sözleşme borçlusuna sipariş maili atılmakta ve bu sipariş mailine istinaden katılımcı ihale borçlusu olduğunu veya sözleşmeli tedarikçi ise kendisine sipariş verildiğini kesin olarak öğrendiğini,
- Bu sipariş maili sonrası birçok kez tedarikçi olarak şirket siparişleri hazırladığını ve faturaları ile birlikte müşteri alıcı firmaya (davalı) şirkete teslim ettiğini,
- Bahse konu faturalar dijital olarak da davalıya gönderildiğini, davalı bahse konu ürünlerin faturalarını irsaliyeleri ile birlikte teslim almış olması sebebiyle müvekkili ile ayrıca ....mutabakat.com sistemi üzerinden düzenli olarak mutabakat yaptığını (27.10.2021 tarihli son mutabakat) ve faturalar karşılıklı olarak ticari defterlere işlendiğini,
- Tedarikçinin davalı nezdinde bulunan 1.340.910,02 TL alacağının 401.783,00 TL'sinin derhal ödeneceğini, bakiye 5.395,62 TL'nin vadesi geldiğinde ödeneceğini, ancak 933.612,00 TL'nin ise takas mahsup edildiğini bildirerek icra takibine konu müvekkil alacağı ödenmediğini,
- ABC Makine'ye (Davacı) gönderilen takas mahsup bildirimi tamamen haksız olup, içeriğindeki ithamlar ise tamamen mesnetsiz olduğunu,
- ABC Makine şirket faturasını keşide ettiği tüm ürünleri XYZ A.Ş.'ye (alıcı firmaya) şirkete düzenli olarak teslim ettiğini ve teslimata ilişkin imzalı irsaliye aldığını,
- Teslimat sonrası ürünlerin akıbetinden müvekkilinin sorumlu tutulmasının mümkün olmadığını, ... İcra Dairesi 2021/.... Esas numaralı icra dosyasında takibe konu edilen tüm faturalar,
- XYZ A.Ş. ihale süreci sonrası vermiş olduğu siparişler üzerine tedarik edildiğini,
- Toplamda faturalardan dolayı 960.372,80 TL'lik takibe borçlu tarafından haksız ve kötü niyetli olarak itiraz edildiğini,
- Davanın kabulü ile davalının (borçlu alıcı firmanın) haksız ve kötü niyetli olarak yaptığı itirazın iptaline ve takibin devamına,
- Davalının (borçlunun) takip miktarının %20'sinden aşağı olmamak üzere **icra inkâr tazminatına** mahkûm edilmesine,
- Fazlaya ilişkin haklarımız saklı kalmakla beraber, yargılama giderleri ve ücreti vekaletin karşı tarafa tahmiline karar verilmesini talep etmiştir.

DAVALI İDDİA ve TALEBİ:
XYZ A.Ş. (Alıcı Firma)

Alıcı Firma XYZ A.Ş. (Davalı) vekili cevap dilekçesinde özetle;

- XYZ şirketi, tedarikçi firmanın (yani davacının), dava dışı işbirlikçileri ile birlikte ifa ettikleri haksız fiil niteliğindeki eylemleriyle zarara uğradığını,
- İddia edilenin aksine Kasım 2020'de Alıcı Firma XYZ A.Ş. **Şirket İç Global Denetim Müdürü ...'in ofis masasında bulunan sabit telefonuna gelen bir ihbarda, birtakım şirket çalışanlarının ve tedarikçilerinin adı verilerek, bu kişilerin yıllardan beridir iş birliği içinde haksız eylemler gerçekleştirdikleri,**
- *Davacının (Satın alma Personeli) çalıştığı dönemde yeşil ürünlerin satış fiyatının belirlenmesinin davacı tarafından yapıldığını,*

  (Yazar notu: Nitelikli dolandırıcılık iddiası başladı: Tedarikçi firma ve kendi çalışanlarına yönelik ciddi bir iddia)
- Bu suretle Alıcı Firma XYZ A.Ş.'nin yıllardır ciddi miktarlarda zarara uğratıldığı ve işbirlikçilerin kendilerine bu yolla yüksek miktarlarda haksız kazanç sağladıkları bilgisi verildiğini,
- Söz konusu ihbarda adı geçen Alıcı Firma XYZ A.Ş. tedarikçilerinden biri de; işbu davanın davacısı tedarikçi ABC Makine San. ve Tic. Ltd. Şti. ve
- Bu davacı şirketin yani ABC Makine'nin müdürü konumundaki ... olduğunu, 06.01.2011 tarih 7724 sayılı Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi nüshasında dava dışı ...'nin, davacı ABC Makine'nin şirket müdürü olarak atandığına ilişkin karar olduğunu,
- 28.03.2017 tarih 9293 sayılı Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi nüshasında da, dava dışı ...'nin yetkilerinin devamına ve münferit imzası ile şirketi temsil edebileceğine dair karar olduğunu, davacı şirketin ve şirket yetkilisi ...'nin, yıllardan beridir, bahse konu haksız işlem ve eylemlerini hayata geçirebilmek adına, **bazı şirket çalışanlarıyla, taşeron firma çalışanlarıyla ve başkaca birtakım Alıcı Firma XYZ A.Ş.nin tedarikçileriyle birlikte bir yapılanma kurarak iş bölümü içinde organize şekilde hareket ettikleri, defalarca ve çeşitli meblağlarda şüpheli para transferleri yaptıkları,**

  (Yazar notu: Nitelikli dolandırıcılık iddiasının boyutu genişletildi: Tedarikçi firma ve kendi çalışanlarının yanı sıra birden fazla tedarikçiye sıçradı. Konu tedarikçi ekosistemine yayıldı)
- Haksız fiiller sonucunda XYZ A.Ş'yi zarara uğratmaları karşısında edindikleri haksız kazançları işbirlikçiler arasında paylaştıkları,
- **XYZ A.Ş** denetim faaliyetlerinin sonucunda davacı ABC Makine **şirket yetkilisi ... ve birtakım dava dışı işbirlikçileri aleyhine suç işlemek amacıyla örgüt kurmak, nitelikli dolandırıcılık, görevi kötüye kullanmak, özel belgede sahtecilik, resmi belgede sahtecilik, rüşvet alma ve verme aracılık etme, bilişim sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme veya değiştirme** suçlarından dolayı ... Cumhuriyet Başsavcılığı'na suç duyurusunda bulunduğunu,
- Şikâyet akabinde 2021/.... Soruşturma no'lu dosya ile şüpheliler hakkında soruşturma başlatıldığını,
- Davacı ABC Makine'nin haksız fiil ve eylemleri nedeniyle XYZ şirket ile aralarındaki ticari ilişki dondurulmuş ve takas mahsup bildirimi yapıldığını,
- Bu suretle Alıcı Firma XYZ A.Ş.'nin yıllardır ciddi miktarlarda zarara uğratıldığı ve işbirlikçilerin kendilerine bu yolla yüksek miktarlarda haksız kazanç sağladıkları bilgisi verildiğini,
- **XYZ A.Ş** bünyesinde yapılan bahse konu **iç denetim faaliyetleri kapsamında gerçekleştirilen kontrol ve incelemeler uyarınca** ABC Makine'nin (yani davacının), **kişisel menfaat temini maksadıyla, bazı dava dışı Müvekkil Şirket eski çalışanları ve taşeron çalışanları ile işbirliği içinde Müvekkil Şirket'i zarara uğrattıkları, karşılığında ise kendilerine sebepsiz zenginleşme teşkil eden haksız menfaat temin ettiklerini, haksız fiilleri nedeniyle müvekkili maddi zarara uğratarak kendi lehine sebepsiz zenginleşme yaratan davacının takas mahsup talebine ilişkin aksi yöndeki iddia ve taleplerini kabul etmediklerini,**
- ABC Makine'nin, işbu davaya konu icra takibi, haksız ve kötü niyetli olduğunu, Beşiktaş 16. Noterliği'nin 08.09.2021 tarihli .... yevmiye nolu ihtarnamesi ile de sabit olduğu üzere,
- XYZ Şirketçe, ABC Makine'nin yıllardır süregiden haksız eylemleri ile alıcı firma XYZ Şirketini zarara uğrattığının tespit edildiği ve bu sebeple aralarındaki ticari ilişkinin dondurulduğu belirtildiği ve takas-mahsup beyanlarının davacıya iletildiğini,
- Ayrıca ABC Makine'nin şirket yetkilisi aleyhinde suç duyurusunda bulunulduğunu,
- İcra takibine dayanak gösterilen faturalar kesinleşmiş olmayıp işbu haksız davanın reddi gerektiğini,
- Takibe dayanak gösterdiği faturalarda belirttiği hizmetlerin türü, kapsamı ve niceliği açısından **hukuka aykırılıklar mevcut olup taraflarınca itiraz edilen ve kesinleşmemiş faturalar, alacağın varlığına karine teşkil etmediğinden, huzurdaki haksız davanın reddi gerektiğini,**
- Takibe konu (sözde) alacak miktarı, gerçeğe aykırı ve fahiş derecede yüksek olduğunu,
- Dava konusu haksız takip talebindeki faiz miktarı, başlangıç tarihi, **faiz türü ve faiz oranı da hukuka ve hakkaniyete aykırı olduğunu,**
- Davacının icra inkâr tazminatı talebi kötü niyetli ve haksız olup alacağın likit olmadığını,
- Tazminat isteminin reddi gerektiğini, her halükârda haksız ve mesnetsiz davanın tüm talepler yönünden esastan reddine,
- Haksız ve kötü niyetli olarak yapılan icra takibi nedeniyle davacı ABC Makine aleyhine, asıl alacağın yüzde yirmisinden az olmamak üzere kötü niyet tazminatına hükmedilmesine,
- Yargılama giderleri ile vekâlet ücretinin davacı üzerine bırakılmasına karar verilmesini talep etmiştir.

İLK DERECE MAHKEMESİ KARAR ÖZETİ:

Mahkemece;

- İlk derece mahkemesince; "... Davanın **KISMEN KABULÜ** ile XYZ ŞİRKETİ (Davalının) .... İcra Müdürlüğünün 2021/... Esas sayılı dosyasına yapmış olduğu itirazın kısmen iptali ile takibin 933.552,00 TL üzerinden devamına,
- Dava tarihinden sonra ödenen 3.114,32

  TL tutarındaki ödemenin infazda dikkate alınmasına, Hüküm altına alınan 933.552,00 TL üzerinden % 20 icra inkâr tazminatının davalıdan (ALICI FİRMADAN) alınıp davacıya (TEDARİKÇİ FİRMAYA) verilmesine, Fazlaya ilişkin talebin reddine ..." şeklinde hüküm kurulmuştur.

İLERİ SÜRÜLEN İSTİNAF SEBEPLERİ:

Mahkeme kararına karşı istinaf yoluna başvurulmuştur.

Davalı (ALICI FİRMA XYZ ŞİRKETİ) vekili istinaf dilekçesinde özetle;

- 18.01.2022 tarihli tensip tutanağında yazılı yargılama usulünün uygulanacağı belirtilmiş ve yargılama bu usule göre sürdürülmüşken 14.06.2023 tarihli karar duruşmasında basit yargılama usulüne geçilmesine karar verilmesi suretiyle,
- Ticari defterler ve cari hesabın gerçek durumla, mutabakat mektubunun ise müvekkilin iradesi ile uyuşmadığını açıklamış olmamıza rağmen diğer deliller yok sayılarak yalnızca bu belgelerdeki kayıtlar dikkate alınarak, Yeterli inceleme yapılmadan düzenlenen raporun hükme esas alınmayacağını belirtip ek rapor talep edilmesine rağmen talep reddedilip eksik incelemeyle oluşturulan dolayısıyla yanlış sonuçları barındıran rapor hükme esas alınarak,
- Uyuşmazlığın esasını doğrudan etkileyecek nitelikte olan .....Cumhuriyet Başsavcılığının 2021/..... Soruşturma Numaralı dosyası **bekletici mesele yapılmış olmasına rağmen ilgili dosyanın sonuçlanması beklenmeden,**
- Kabul edilemeyecek nitelikte olan mutabakat mektubu iken yerel mahkemenin yerinde olmayan bir tespitle takas def'inin kabul edilemeyeceği değerlendirmesinde bulunması suretiyle, hukuka ve hakkaniyete aykırı karar verildiğini beyan ederek,
- Yerel mahkeme kararının kaldırılması, tüm talepler yönünden davanın reddine, haksız ve kötü niyetli olarak yapılan icra takibi nedeniyle davacı (ABC MAKİNE) aleyhine asıl alacağın yüzde yirmisinden az olmamak üzere kötü niyet tazminatına hükmedilmesine karar verilmesi talebiyle istinaf yoluna başvurmuştur.

İSTİNAF MAHKEME KARARI:

DELİLLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE GEREKÇE:

İlk derece mahkemesince davanın kısmen karar verilmiş karara karşı davalı vekili tarafından istinaf yoluna başvurulmuştur. İnceleme; 6100 sayılı HMK'nın 355. madde hükmü uyarınca, istinaf dilekçesinde belirtilen sebeplerle sınırlı olarak ve kamu düzenine aykırı hususların olup olmadığı gözetilerek yapılmıştır.

Dosyanın incelenmesinde, takip konusu edilen fatura bedellerinin kendilerine ödenmediğinden bahisle davalı (XYZ ŞİRKETİ) aleyhine takip başlatılmış ve alacaklı oldukları iddia edilmiş, davalı (XYZ ŞİRKETİ) tarafça bir kısım çalışanları ile davalının işbirliği içerisinde hileli işlemlerle kendilerini zarar uğrattıkları bu kapsamda takas mahsup hükümleri uyarınca borçlu olmadıklarını savunduğu, **Mahkemece icra takibinden sonra davalı tarafından mutabakat metni gönderildiğinden davanın kabulüne karar verilmiştir.** Davalı tarafından karar istinaf edilmekle uyuşmazlık Dairemiz önüne gelmiştir.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 21. maddesine göre; fatura düzenlenmesi için öncelikle taraflar arasında akdî bir ilişkinin bulunması gerekir. Madde hükmüne göre faturanın bir alacağın mevcudiyetine delil teşkil etmesi, karşı tarafa tebliğinden itibaren sekiz gün içinde hiçbir itiraza uğramamış olması koşuluna bağlıdır. Bunun için de öncelikle taraflar arasındaki sözleşmesel ilişkinin varlığının kanıtlanmış olması gerekir. Davalının sözleşmesel ilişkiyi inkâr etmesi durumunda davacının öncelikle aralarındaki akdî ilişkiyi ispat etmesi gerekmektedir.

Tek başına fatura düzenlenmesi akdî ilişkinin varlığını ispat etmeye yeterli değilse de, **satıcı tarafından gönderilen faturanın alıcı tarafından ticarî defterlerine kaydedilmesi durumunda, alıcı ile satıcı arasındaki akdî ilişkinin var olduğu kabul edilebilir. Ancak, eğer fatura, alıcının ticarî defterlerinde kayıtlı değilse, satıcı alacak iddiasını diğer delillerle ispat etmelidir.**

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 222/3 maddesine göre, usulüne uygun tutulan ticarî defter kayıtlarının sahibi lehine delil olabilmesi için diğer tarafın aynı şartlara uygun olarak tutulmuş ticarî defterlerindeki kayıtların bunlara aykırı olmaması veya ilgili hususta hiçbir kayıt içermemesi yahut defter kayıtlarının aksinin senet veya diğer kesin delillerle ispatlanmamış olması gerekmektedir.

Davacı (Tedarikçi firma ABC MAKİNE) **tarafın ticari defterleri, mali müşavir bilirkişi tarafından incelenmiş, davacının ticari defterlerinde bu iki adet faturanın kayıtlı olduğu tespit edilmiştir.**

Türk Medeni Kanunu'nun 6. maddesi uyarınca herkes iddiasını ispatla yükümlüdür. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 190. maddesine göre; "İspat yükü, kanunda özel bir düzenleme bulunmadıkça, iddia edilen vakıaya bağlanan hukuki sonuçtan kendi lehine hak çıkaran tarafa aittir. Kanuni bir karineye dayanan taraf, sadece karinenin temelini oluşturan vakıaya ilişkin ispat yükü altındadır. Kanunda öngörülen istisnalar dışında, karşı taraf, kanuni karinenin aksini ispat edebilir". **Alacak davasında ispat yükü kural olarak alacaklı olduğunu iddia eden tarafa yani davacıya düşer.** Zira hukuki ilişkinin varlığını iddia eden ve bundan dolayı alacaklı olduğunu ileri süren taraf davacı olduğu için TMK.'nın 6. maddesi (HMK. md. 190) uyarınca ispat külfeti davacı alacaklıdadır. Kuşkusuz bu kuralın uygulanabilmesi için davalı borçlunun dava konusu hukuki ilişkiyi inkar etmesi ve borcun hiç doğmadığını ileri sürmesi gerekmektedir.

Faturaya tebliğ tarihinden itibaren sekiz gün içinde (mücerret) itiraz edilmemiş olması hâli, sadece o faturanın -miktar ve fiyat yönünden- münderecatını kabul anlamını taşır, yoksa o faturada yazılı hizmetin alıcıya mutlaka, daha önce verilmiş olduğu anlamına gelmeyeceğinden; **davacı satıcının** (Tedarikçi firma ABC MAKİNE) **faturada yazılı hizmetin davalıya** (Alıcı firma XYZ Şirketi) **verdiğini usulen ispat etmesi zorunludur.**

6100 sayılı HMK'nın 190. maddesi ile 4721 sayılı TMK'nın 6. maddesi uyarınca, herkes iddiasını ispatla yükümlüdür. Takip konusu alacakların tanıkla ispat sınırının üzerinde olması nedeniyle alacağın varlığı 6100 sayılı HMK'nın 200. maddesi uyarınca yazılı delil ile ispat edebilir. Aynı kanunun ticari defterlerin ibrazı ve delil olması başlıklı 222-(1) maddesine göre; **"Mahkeme; ticari davalarda tarafların ticari defterlerinin ibrazına kendiliğinden veya taraflardan birinin talebi üzerine karar verebilir."** Tarafların defterlerini sunmamaları halinde yapılması gerekenler de aynı Kanun'un 222. maddesinde düzenlenmiştir.

MAHKEMECE, TARAF DEFTERLERİ ÜZERİNDE BİLİRKİŞİ İNCELEMESİ YAPTIRILMIŞTIR.

- 07/04/2023 tarihli bilirkişi raporunda tarafların ticari defter ve kayıtlarına göre 913.612,00 TL davacının alacaklı olduğu tespit edilmiştir.
- Bu açıklamalar kapsamında dosya incelendiğinde; davalının (XYZ ŞİRKETİ), faturaların içeriği malların kendisine teslim edilmediğini, fatura düzenlenmiş olmasının tek başına fatura içeriği malların teslim edildiği anlamına gelmediğini iddia ettiği, mahkemece bilirkişi raporu dikkate alınarak hüküm verildiği anlaşılmaktadır.
- Fatura düzenlenmiş olması tek başına malın teslim edildiği veya hizmetin verildiği anlamına gelmez ise de **basiretli bir tacir gibi davranması gereken davalının faturaları defterlerine kaydetmiş olması** ve usulsüz işlemler nedeniyle savcılıkta şikayetleri bulunduğu ve bunun sonucunun beklenmesini talep etmesine rağmen 913.612,00 TL borçlu olduğuna ilişkin yeniden mutabakat yazısı göndermesi karşısında artık fatura içeriği hizmetin verilmediği ve **malların teslim edilmediği iddiasının dinlenme olanağının olmadığı kabul edilmiştir.**
- Başka bir söyleyişle ticari defterlere kaydedilen fatura içeriği malın teslim edildiği veya hizmetin yerine getirildiğine dair davacı (Tedarikçi firma ABC MAKİNE) lehine karine oluşturmuştur.
- Davalı (XYZ ŞİRKETİ) her ne kadar bu yazının **otomasyon sisteminden kaynaklandığını** savunmuş ise de, **dava dışı otomasyon şirketinin verdiği cevapta da, tarafların yaptığı işlemlerin kendi el ürünü olduğunun açıklanması karşısında Mahkemenin davanın kabulüne karar vermesinde bir isabetsizlik görülmemiştir.**

Tüm bu açıklamalara, dosya kapsamına, kararın dayandığı delillerle, yasaya uygun gerektirici nedenlere, delillerin takdirinde bir isabetsizlik bulunmamasına ileri sürülen istinaf sebepleri dikkate alındığında; mahkemenin vakıa ve hukuki değerlendirmesinde usul ve esas yönünden yasaya aykırılık bulunmamasına, HMK'nın 355. maddesi uyarınca; kamu düzenine ilişkin konularda da kararın esasına etkili bir aykırılık bulunmaması nazara alınarak, **davalının istinaf sebepleri yerinde görülmediğinden istinaf başvurusunun esastan reddine karar verilmesi gerekmiştir.**

TARTIŞMA SORULARI:

İstinaf kararıyla dosyanın hukuki çerçevesi netleşti. Şimdi aynı vakaya **"işin mutfağından"** bakalım. Siz de şirketinizde bu vakayı ekiplerinizle bir eğitim ortamında tartışabilirsiniz; ben sorularla başlatayım.

- Köklü tedarikçi ve alıcı firma ilişkisi ne zaman bozuldu, tetikleyen unsurlar nelerdir, hangi kararlar süreci buraya taşıdı, benzer riskler kurum içinde nerede oluşur ve nasıl önlenebilir?
- **Operasyon gözüyle kanıt–delil zinciri:** Bu tarz uyuşmazlıklarda sizce "kanıt zincirinin" omurgası hangi belge ve kayıtlar üzerinden *(örn. sipariş teyidi, irsaliye– mal kabul, fatura/defter kaydı–mutabakat)* kurulur? Siz olsanız, hangi halka zayıfsa önce onu güçlendirirdiniz?
- Bu dosyada "geri dönüşü en zor" yönetim hatası (mutabakat / defter kaydı / teslim-kabul eksikliği / iletişim dili / soruşturma yönetimi) hangisidir?
- Alıcı firmada bir ihbar sürecinden bahsediliyor. Benzer riskler kurum içinde genellikle hangi aşamada oluşur ve nasıl tespit edilir?

- **"İşbirlikçi eski çalışanlar" dili ve şirket iklimine etkiler:** Şirketin kendi personeli için "işbirlikçi çalışanlar" söylemiyle yaklaşması, içeride nasıl bir **tahribat** yaratır? Sizce bu yaklaşımın en büyük operasyonel maliyeti (ör. korku iklimi, karar almaktan kaçınma, e-posta/iletişimde aşırı çekingenlik, yetkiyi sürekli yukarı taşıma, iyi tedarikçi ilişkilerinin bozulması, personel devir hızı vb.) nedir?
- **Sektörel dedikodu ve ekosistem etkisi:** Aynı dosyada birden fazla tedarikçinin, yan sanayi aktörünün "iş birliği/şüphe" başlığı altında anılması, sahada nasıl bir **dedikodu sarmalı** üretir? Bu durum; teklif sayısı ve "çalışılabilir müşteri" algısını sizce nasıl etkiler?

OLAY İNCELEMESİ:

Tedarikçi ile alıcı arasındaki alacak–borç uyuşmazlıkları iş hayatında sık görülür; yeni bir şey değildir. Bu dosyada dikkat çekici olan, alıcı firmanın (davalı tarafın) "alacak yok" demekle yetinmeyip, uyuşmazlığın arka planında örgütlü/hileli işlem ve "nitelikli dolandırıcılık" iddiası var diyerek savunmasına başka bir zemin daha ekliyor. Bu yaklaşım, ticari uyuşmazlığın çözümünü ceza boyutuna taşıyabilir. Süreci daha uzun, maliyetli ve çok paydaşlı bir yönetim problemine dönüştürme riski içermektedir.

Buna karşılık mahkemenin bakışı, alacağın ispatında belge–kayıt ve izlenebilirlik gücüne dayanmaktadır. Bilirkişi incelemesi, ticari defter kayıtları ve özellikle mutabakat yazısı, "teslim/hizmet yok" veya "hile var" itirazlarına rağmen davacı lehine güçlü bir ispat zemini oluşturmaktadır.

Alıcı taraf bu iddiayı, alacağı bertaraf edecek güçte somut delillerle destekleyemediğinde; ceza soruşturmasına yapılan atıf, alacak davası bakımından tek başına sonucu değiştirmeyebilir.

Operasyonel değerlendirme:
Tarafların iddialarında öne çıkan başlıklar;

- İcra takibinden sonra "borç var" yönünde **mutabakat** gönderilmesi **(örn. "913.612 TL borç**" içeren yeniden mutabakat yazısı).
- Faturaların **ticari defterlere kaydı** ve bilirkişi raporunun, alacak lehine **teslim/ifa karines**i üretmesi.
- "Teslim/ifa yok" itirazının, **operasyonel kanıt** (sipariş teyidi, irsaliye, kabul/teslim tutanağı, servis/iş emri, giriş-çıkış kayıtları, e-posta yazışmaları vb.) ile görünür kılınmasının zorunluluğu.
- "Nitelikli dolandırıcılık" iddiasının suç duyurusu eksenine taşınmasıyla birlikte, aynı anda **borç tutarına itiraz** edilmesi.
- Mutabakat sürecinde **irade kontrolünün** kurulamaması: "Kim, neyi, hangi yetkiyle onayladı?" sorusuna net cevap üretilememesi.
- "Otomasyon hatası" savunmasına yaslanıp bunu taşıyacak güçlü yazılı delil zinciri kuramamak; mahkemenin, otomasyon firmasından gelen cevabı da dikkate alarak bu savunmayı zayıf bulması.

KAZANIMLAR:

Tartışma soruları tedarikçi–alıcı ticaret çevresini uçtan uca değerlendirmek, kurumsallaşma boşluklarını anlamak ve satınalma süreçlerinin (sipariş, mal kabul/depo, fatura ve mutabakat) nerede zayıfladığını analiz etmek için iyi birer fırsattır.

Bu kapsamdaki dosyalarda "asıl maliyet" çoğu zaman alacak tutarıyla sınırlı kalmaz. Zincirleme şekilde büyür. Yargı süreci devreye girdiğinde avukatlık giderleri, bilirkişi ücretleri ve mahkeme masrafları hızla artar. Diğer taraftan üst yönetimin odağının dağılması ve karar süreçlerinin yavaşlaması da tabloya eklenir.

Tartışma soruları ve olay inceleme çalışmalarını ilgili departmanların birlikte katıldığı 2 günlük şirket içi eğitim formatında ele almak, ortak dili ve risk farkındalığını güçlendirir. Benzer uyuşmazlıkların "krize dönüşmeden" yönetilmesine yardımcı olur. Eğitimimizde çok sayıda dava dosyasını vaka formatında ele alır; riskleri erken aşamada yakalayıp kurumunuza uyarlanabilir bir iyileştirme yol haritası çıkarırız.

SONUÇ:

Dava sürecini; tarafların iddialarını ve mahkemenin değerlendirmesini "Olay İncelemesi" bölümünde ele aldık. Bu bölümde ise, satınalma ve tedarik zinciri operasyonları açısından öne çıkan bazı kritik noktaları özellikle vurgulamak isterim:

1. Endüstride tedarikçi, alıcıdan gelen talimat doğrultusunda; sözleşme ve ek protokoller çerçevesinde imalat yapar. Teknik şartnameye uygunluk, yüksek kalite standardı ve revizyon yönetimi gibi unsurlar ilişkinin temelidir. Tedarikçi müşterisinden gelen operasyon planına göre hareket ettiği unutulmamalıdır.

2. Satınalma süreçlerinde gözden geçirmeler

Tek bir tedarikçiye dönük iddialar bile ekosistemde dalga etkisi yaratırken, aynı iddianın birden fazla tedarikçiye yüklenmesi (nitelikli dolandırıcılık) iddiası daha yüksek bir güven erozyonu üretir. Sektördeki mevcut ve yeni **tedarikçiler, "yarın bana da aynısı olur mu?" diye düşünebilir.**

Bu durum sadece sanayide değil şirket içerisinde, özellikle de yönetim kademesinde tartışılır: Madem böyle işler oluyor, ***"Bu tedarikçileri kim seçti, kim devreye aldı, kim çalıştırdı?"***

Bu nedenle alıcı tarafın; **tedarikçi araştırması, seçimi, devreye alma ve performans izleme** prosedürlerini yeniden gözden geçirmesi gerekir. Aksi halde tedarikçi ekosistemi, bu alıcıyla çalışmayı "ilave risk" olarak fiyatlar: **alacak riski, itibar riski, ilişki riski.**

3. "İşbirlikçi çalışanlar" dili içeride tahribat yaratabilir.

Dosyada eski çalışanlar diyerek birtakım personelle yolların ayrıldığını anlıyoruz. Fakat kuvvetle muhtemel onların da iş mahkemelerine taşınan süreçleri olacaktır. Diğer taraftan, işten ayrılan kişilerin şirkette çalışan arkadaşlarına konuyu aktarmaları da göz ardı edilmemelidir. Konu adil, dürüst, şeffaf ve yeterli delil disiplinine oturmadığında; suçlayıcı dil içeride "korku iklimi", karar almaktan kaçınma, yetkiyi sürekli yukarı taşıma, aşırı yazışma/çekingenlik ve motivasyon kaybı üretebilir. **"Günah keçisi" algısı oluşabilir.** Çalışanların bir kısmı **"bu şirkette bir gün ben de zan altında kalabilirim"** diye ayrılma kararı alabilir.

4. İnsan kaynakları ve etik altyapı tedarikçi ilişkilerini doğrudan etkiler.

Personel seçimi, rol tanımı, yetki matrisi, etik ilkeler, çıkar çatışması beyanı ve disiplin yaklaşımı; tedarikçi ilişkilerinin sağlıklı yürümesi için yapıtaşlarıdır.

5. Muhasebe, otomasyon ve mutabakat mimarisine dikkat edilmelidir.

Fatura kayıtları, defter düzeni ve mutabakat süreçleri "parça parça" değil, bütün olarak ele alınmalıdır. Çünkü bu alanlardaki aksaklıklar, uyuşmazlık anında büyük sonuçlar doğurabilir.

6. İhbar hattı telefondan ibaret kalmamalı; kayıt ve doğrulama standardı olmalı.

İç denetim müdürünün sabit telefonuna gelen bir ihbar elbette mümkündür; ancak sözlü bilginin **kayıt altına alınması,** içerdiği somut verinin (isim, firma, işlem, tarih, belge vb.) sınıflandırılması ve doğrulama adımlarının tanımlanması gerekir.

Aksi halde duyum/dedikodu ile somut bilgi birbirine karışır. Bu da mevcut çalışanların ve sektör firmalarının (tedarikçi/taşeron) kolayca "karalanabildiği" bir zemine dönüşebilir. Dahası, konu farklı yargı süreçlerine taşındığında **ihbarın kaynağı, tutarlılığı ve tanıklık boyutu da gündeme gelecektir.**

7. Eğer uzun süreli bir "hile" ihtimali konuşuluyorsa, fark edememek de kurumsal bir boşluktur. Önemli bir zafiyettir.

Uzun süre devam ettiği iddia edilen bir uygunsuzluğu zamanında görememek; yalnızca "operasyon hatası" değil, **satınalma süreçleri, iç kontrol ve iç denetim** tasarımının da sorgulanmasını gerektirir. Bu nedenle süreçlerin uçtan uca gözden geçirilmesi; rol/yetki, veri/kanıt disiplini ve tedarikçi yönetimiyle birlikte ele alınmalıdır.

EĞİTİM ve DANIŞMANLIK:

Kurumunuzda benzer risklerin suistimale dönüşmesini önlemek ve satınalma fonksiyonunu sağlam, izlenebilir ve denetlenebilir bir kontrol yapısına kavuşturmak için eğitim ve danışmanlık hizmetlerimizle destek veriyoruz:

- ▷ Satınalma Süreçlerinde Denetim ve Suistimal Önleme Eğitimi (2 Gün)
- ▷ ISO 37001 Rüşvetle ve Yolsuzlukla Mücadele Yönetim Sistemi Standardı Eğitimi
- ▷ **Temel Satınalma Eğitimleri** -> Eğitim Kataloğunu İndirebilirsiniz -> https://satinalmadergisi.com/egitim.pdf

SİZDEN GELENLER

Okur Katkısı: Vaka ve Soru Paylaşımı

Bu yazı dizisini sahadan gelen gerçek soru ve örneklerle zenginleştirmek istiyorum. Satınalma süreçlerinde karşılaştığınız etik ikilemleri, kontrol boşluklarını veya "nasıl önleriz?" dediğiniz risk başlıklarını benimle (editor@satinalmadergisi.com) paylaşabilirsiniz; uygun gördüklerimi anonimleştirerek ilerleyen bölümlerde vaka olarak ele alacağım.

Paylaşım yaparken yalnızca genel çerçeveyi aktarmanız yeterli;
kişi/kurum ismi vermeden, örneği daha çok **"süreç ve risk" boyutuyla anlatmanız** yazı dizisinin amacına en iyi şekilde hizmet edecektir.